

УДК 377 (477) «1950»

Основні тенденції розвитку професійно-технічної освіти в Україні в 1950-і рр.

І.О. БИШОВЕЦЬ

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди,
м.Переяслав-Хмельницький, Україна, E-mail: inna.olex@yandex.ru

Авторське резюме

У статті аналізуються основні тенденції розвитку закладів професійно-технічної освіти в системі трудових резервів в Україні в 1950-і рр. Показано, що 1950-і рр. характерні значними якісними змінами в підготовці кваліфікованих робітників. У системі державних трудових резервів були створені училища механізації сільського господарства, які готували в основному трактористів-машиністів широкого профілю. У 1954 р. в системі трудових резервів відкриваються навчальні заклади нового типу – технічні училища. Створення технічних училищ стало новим етапом удосконалення системи професійно-технічної освіти. Характерною рисою технічних училищ є те, що тут учні на основі 10 класів загальної освіти отримували певний обсяг спеціальних, технічних, а також інженерних знань і міцну професійну підготовку, на яку відводилося близько 70 відсотків усього навчального часу. У 1955 р. були створені десятимісячні будівельні школи, перетворені в 1957 р. в будівельні училища. Ці школи та училища задовольняли близько третини всієї потреби в кваліфікованих робітниках-будівельниках. Також з 1957 р. почали організовуватися такі нові типи навчальних закладів, як професійно-технічні училища для підготовки кваліфікованих робітників з середньою освітою із вихованців дитячих будинків. Наприкінці 1950-х рр. на базі системи трудових резервів створюється система професійно-технічної освіти. Школи фабрично-заводського навчання, ремісничі, залізничні, гірничопромислові, будівельні училища та училища механізації сільського господарства трудових резервів, профтехшколи і школи фабрично-заводського учнівства раднаргоспів і відомств реорганізовувалися у денні та вечірні спеціалізовані міські професійно-технічні училища та сільські професійно-технічні училища.

Ключові слова: виробниче навчання, модернізація, народне господарство, професійно-технічна освіта, провідні галузі, робітник, училище.

Main tendencies of vocational-technical education development in Ukraine in 1950s.

I.O. BISHOVETS

Pereyaslav-Khmelnytski state pedagogical university named after Hryhoriy Skovoroda,
Pereyaslav-Khmelnytski, Ukraine, E-mail: inna.olex@yandex.ru

Abstract

The article deals with main development tendencies of vocational-technical education in the labour reserves system in Ukraine in 1950s. It is highlighted that considerable qualitative changes in the training process of qualified workers are typical for the 1950s. They created colleges of agriculture mechanizations in the system of state labour reserves, these colleges mostly trained tractor operators. In 1954 they opened technical colleges – educational establishments of new type in the labour reserves system. The creation of technical colleges became the new phase of improvement of vocational-training system. The peculiar feature of technical colleges is that pupils who have 10 forms of general education got certain amount of special technical and engineering knowledge and skilled vocational training which took about 70% of all educational time. In 1955 they created ten-months building schools which lately, in 1957, were transformed into building colleges. These schools and colleges satisfied the third part of need in qualified workers and builders. Also since 1957 they began to organize such new types of educational establishments as vocational-technical colleges for training of qualified workers with secondary education who came from orphanage. In the late 1950s the system of vocational-training was created on the labour reserves base. Factory training schools, handicraft, railway, mining industries, building colleges and colleges of agriculture mechanization, labour reserves, vocational-training schools and schools of factory apprenticeship were reorganized into specialized day and evening city vocational-technical colleges and village vocational-technical colleges.

Keywords: industrial training, modernization, national economy, vocational-technical education, leading branches, worker, college.

Постановка проблеми. Серед багатьох проблем, що особливо загострилися в сучасному освітньому просторі України, особливе місце займає проблема професійно-технічної освіти, яка, на жаль, не відповідає вимогам часу й потребує кардинального реформування, спря-

мованого на забезпечення відповідності структури підготовки робітничих кадрів структурі зайнятості, змісту професійно-технічної освіти, сучасному рівню розвитку науки і техніки. Вирішення цього складного завдання потребує глибокого вивчення історичного досвіду й особ-

© І.О. Бишовець, 2014

ливо досвіду реформування системи підготовки кваліфікованих робітників у 1950-х рр., оскільки є певні спільні завдання в професійно-технічній освіті того періоду та її розвитку й реформування на сучасному етапі.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти трудової підготовки учнів неодноразово аналізували українські вчені І.Л. Лікарчук [6], Н.Г. Ничкало [11], О. Черкашина [25] та ін. Спеціальні роботи з історії професійно-технічної освіти УРСР студювали М.Ф. Пузанов, Г.І. Терещенко [12, 16]. Проте в наш час існує необхідність об'єктивного аналізу й нового погляду на цю проблему.

Мета дослідження. В даній статті автор ставить за мету проаналізувати основні тенденції розвитку закладів професійно-технічної освіти в системі трудових резервів в Україні в 1950-і рр.

Виклад основного матеріалу. У 1950-і рр. однією з основних форм поповнення робітничого класу, як і в попередні роки, залишалась система трудових резервів. Вона стала важливою формою ідеологічного впливу на підрастаюче покоління, засобом формування нового робітничого класу [4, с. 266]. Система трудових резервів мала для цього ідеальні умови – високий рівень організації, наявність повного матеріального забезпечення та досить досвідчений педагогічний персонал [6, с. 59].

Деякі дослідники історії професійно-технічної освіти стверджують, що всі відбудовані галузі народного господарства і ті, що розвивалися, відчували гостру нестачу у кваліфікованій робочій силі. Проте Б.Лановиком, З.Матисякевичем, Р.Матейко доведено, що протягом 1950-1960-х рр. гострої нестачі робочої сили не відчувалося внаслідок відносного аграрного перенаселення, особливо в західних областях. Окрім того, в структурі зайнятості істотних змін також не відбулося [5, с. 429]. Отже, напіввійськова за своєю організацією система трудових резервів була потрібна партійно-державному керівництву СРСР для інших цілей [6, с. 57].

Так, після смерті Й.Сталіна ідею «наздогнати і перегнати» індустріальні країни підтримав М.Хрущов, який проголосив курс на досягнення в СРСР найвищого в світі добробуту людей. Фактично було взято курс на екстенсивний розвиток господарства країни, що відбувався за довоєнною схемою. Для розв'язання цього завдання система трудових резервів, як постачальник дешевої та добре організованої робочої сили, мала всі умови [6, с. 57-58]. Тому партійними та радянськими органами вживалися енергійні заходи щодо збереження та відтворення системи трудових резервів. До колгоспів, радгоспів, рад депутатів було доведено жорсткі плани комплектування цих закладів освіти, які мали виконуватися, в основному,

під час проведення агітаційно-роз'яснювальної роботи. Проте, як правило, продовжувався тиск на батьків, підлітків, загальноосвітні заклади з метою виконання доведених завдань. Застосовувалися економічні методи примусу. Як наслідок, в 1951 р. до училищ трудових резервів республіки на 25,6 тис. місць було подано 61,7 тис. заяв [24, арк. 48], а в 1955 р. – близько 4 заяв на одне місце. Розширенню бази прийому до закладів системи трудових резервів сприяло й те, що в загальноосвітніх школах УРСР наприкінці 1940-х рр. було припинено практику соціалістичного змагання, яка зумовлювала гонитву за високим процентом успішності [11, с. 68-69].

Та з середини 1952 р. у підготовці кадрів кваліфікованих робітників через навчальні заклади професійно-технічної освіти спостерігались істотні недоліки, які привели до поступової втрати її колишнього значення [15, с. 126]. За твердженням С.Л. Сенявського, гальмом у розвитку системи професійно-технічної освіти як однієї з основних форм підготовки робітників було те, що зростання загальноосвітньої і спеціальної підготовки викладачів і майстрів виробничого навчання не встигало за зростанням загальноосвітнього рівня учнів. Тоді як на погляд Г.І. Терещенка, основною причиною став ряд помилок і волюнтаристських рішень у питаннях перебудови школи, у спробі перетворити середню загальноосвітню школу на одну з форм підготовки кваліфікованих робітничих кадрів [16, с. 10].

За 1953 р. усіма видами навчання були охоплені тисячі робітників; крім того, удосконаливали свою кваліфікацію бригадири, десятники, механіки, нормувальники і рахункові працівники. Основна маса нових робітників, як правило, навчалася за індивідуальними і бригадними методами, без відриву від виробництва [7, с. 29].

Підготовка робітників для сільськогосподарського виробництва в навчальних закладах системи трудових резервів УРСР до 1953 р. проводилася в незначних кількостях, механізаторів готували в навчальних закладах і курсовій мережі Міністерства сільського господарства УРСР і Міністерства радгоспів УРСР. Хоча спільний наказ Головного управління трудових резервів при РНК СРСР та Народного Комісаріату землеробства СРСР «Про організацію спеціальних ремісничих училищ механізації сільського господарства в Українській РСР» було видано ще 25 січня 1945 р. Ним передбачалося створити 15 училищ механізації сільського господарства із загальним контингентом 2350 осіб [17, арк. 11].

Існуючі школи механізації і різні короткотермінові курси не задовольняли потреб МТС. Тому, зважаючи на необхідність «докорінно змінити» існуючу тоді систему навчання трак-

тористів, комбайнерів та інших механізаторів, у вересні 1953 р. партійні органи СРСР та УРСР приймають рішення про поліпшення справ у сільськогосподарському виробництві. Як наслідок, на 1 жовтня 1953 р. всі школи механізації сільського господарства були реорганізовані в училища. Та, як зазначалося на шпальтах передових газет, Міністерство сільського господарства не забезпечило училища програмами і підручниками, найновішими машинами і знаряддями. У більшості училищ були не укомплектовані кадри викладачів та інструкторів. Навчальні приміщення були в незадовільному стані, не було гуртожитків, їдалень тощо. Реорганізація підготовки механізаторських кадрів перебувала під загрозою зриву. Тому Рада Міністрів СРСР вирішила перевести училища механізації сільського господарства в систему трудових резервів [3, с. 640-641].

На початку 1954 р. від Міністерства сільського господарства та радгоспів УРСР Українським республіканським управлінням трудових резервів було прийнято до системи 83 школи механізації сільського господарства. Ці заклади, а також ще 43 ремісничих училищ і шкіл ФЗН були реорганізовані в училища механізації сільського господарства і переведені на систему навчання, що застосовувалася в ремісничих училищах і школах ФЗН промисловості. У цих закладах розпочалася підготовка механізаторів сільського господарства, трактористів, механіків-комбайнерів з річним терміном навчання та передпідготовка протягом такого ж терміну бригадирів тракторних бригад, а також шестимісячна підготовка механіків-комбайнерів і трактористів [12, с. 112].

Молодь направляли до училищ виключно за рекомендацією колгоспів. Лише у грудні 1953 р. колгоспи направили до училищ 25,8 тис. чол. молоді для набуття спеціальності тракториста і 14,1 тис. чол. – для набуття спеціальності комбайнера [21, арк. 133]. За 1954-1958 рр. училища механізації сільського господарства УРСР підготували 246 тис. сільських механізаторів, головним чином трактористів-машиністів широкого профілю та комбайнерів [12, с. 114].

Технічний прогрес вносив нові вимоги до професій, які ремісничі училища та школи ФЗН задовольняти не могли. Щоб забезпечити промисловість, будівництво, транспорт і сільське господарство кваліфікованими робітничими кадрами і молодшим технічним персоналом з високим загальноосвітнім рівнем підготовки, Рада Міністрів СРСР 2 серпня 1954 р. прийняла спеціальну постанову «Про організацію виробничо-технічної підготовки молоді, яка закінчила середню школу, для роботи на виробництві» [13, с. 120-123;]. Цією постановою передбачалося створення нового типу про-

фесійного навчального закладу – технічного училища [2, с. 247]. Необхідність розширення підготовки робочих в професійно-технічних училищах пояснювалася тим, що стаціонарні спеціалізовані учбові заклади мали в своєму розпорядженні більші можливості для підготовки кваліфікованих робітників, ніж короткотермінові форми професійного навчання на підприємствах [9, с. 415]. Залежно від складності професійної підготовки, для цих закладів освіти було встановлено терміни навчання від 10 місяців до 1,5 – 2 років. Крім технічних однорічних і дворічних училищ для молоді, що закінчила середню школу, постановою в системі трудових резервів були затверджені також і курси [13, с. 120-123].

Відповідно 26 серпня 1954 р. Рада Міністрів УРСР приймає постанову «Про організацію виробничо-технічної підготовки молоді, яка закінчила середні школи, для роботи на підприємстві». Згідно з цією постановою в Україні планувалося організувати до 1 жовтня 1954 р. на виробничій базі підприємств, будов, МТС та радгоспів 64 заклади системи трудових резервів нового типу – технічних училищ з контингентом прийому до них в 1954 р. 15,4 тис. осіб [20, арк. 21-25]. Початок занять у цих закладах передбачався не пізніше 1 листопада 1954 р. [19, арк. 38]. При цьому слід зазначити, що майже третина всіх технічних училищ була розміщена на Донбасі. Всього у 1954 р. в Україні було створено 46 технічних училищ з контингентом 10597 учнів. З них: у Ворошиловградській області – 8 з контингентом учнів – 2337, Дніпропетровській – 6 з 1576 учнями, Донецькій – 12 з 2289 учнями, Запорізькій – 5 з 1030 учнями, Київській – 4 з 1168 учнями, Львівській – 6 з 1298 учнями, Харківській – 5 з 999 учнями [16, с. 106, 110]. На 1 листопада 1954 р. в Україні почали працювати 66 технічних училищ з кількістю учнів 16124 чол. [23, арк. 20]. Також було організовано 135 навчально-виховних майстерень і 167 навчальних кабінетів та лабораторій [16, с. 110].

Контроль за організацією технічних училищ в Україні здійснював безпосередньо ЦК КПУ. Реагуючи на сигнали преси, одержуючи регулярну інформацію від обласних комітетів партії, обласних і республіканських управлінь трудових резервів про добір і виділення приміщень та устаткування технічним училищам, комплектування педагогічних колективів [23, арк. 21, 24, 32, 35, 39, 41-48], працівники апарату ЦК КПУ виїжджали у 18 технічних училищ для того, щоб контролювати їх організацію [23, арк. 101]. Зокрема, одержавши «сигнал про зволікання» базовими підприємствами Дніпропетровська передачі приміщень для відкриття технічних училищ, ЦК КПУ зобов'язав Дніпропетровську партійну організацію «негайно вжити рішучих заходів» [23,

арк. 23]. Партійні комітети були й організаторами технічних училищ, зокрема Київської, Харківської, Львівської, Запорізької областей [22, арк. 103].

Кількість технічних училищ та кількість учнів у них в УРСР зростала дуже швидкими темпами, насамперед тому, що більшість випускників середніх шкіл, демобілізовані з лав Радянської Армії, не могли вступити до вищих закладів освіти та вільно працевлаштуватися. Так, якщо в 1955 р. діяли 68 технічних училищ, в яких навчалось 16,3 тис. учнів, то у 1956 р. – 107 училищ (28,9 тис. учнів), а в 1957 р. – 124 училища (33 тис. учнів) [12, с. 115]. За іншими джерелами на початок 1957 р. в Україні було організовано 89 технічних училищ з контингентом учнів понад 25 тис. чоловік [14, с. 59].

Більш об'єктивний підхід до оцінювання знань учнів і, особливо, випускників загальноосвітніх шкіл, сприяв тому, що ті, які мали негативні оцінки, масово пішли на навчання до закладів системи трудових резервів. Необхідність серйозних змін у системі трудових резервів пояснювалася й тим, що змінилася міжнародна політична ситуація. Відпала необхідність утримувати систему підготовки робітничих кадрів у вигляді воєнізованої системи трудових резервів, що були складовою воєно-промислового комплексу країни [11, с. 69]. Як наслідок, у 1955 р. (18 березня) Указом Президії Верховної Ради СРСР було відмінено призов (мобілізацію) молоді в ремісничі і технічні училища [8; 13, с. 197-198].

Для певного підняття авторитету системи трудових резервів у 1950-х рр. було вжито й ряд інших заходів. Зокрема, 8 серпня 1955 р. вийшла Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про відпустки і умови праці підлітків». З метою поліпшення умов праці, відпочинку і навчання молоді був відновлений 4-годинний робочий день для підлітків від 14 до 16 років і 7-годинний день для робітників і службовців у віці від 16 до 18 років, а також встановлена відпустка терміном в один календарний місяць для робітників і службовців у віці до 18 років. Крім того, у постанові підкреслювалася необхідність щорічних медичних обстежень молодих робітників [2, с. 450-451]. А 15 серпня 1955 р. вийшов відповідний Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про відпустки і умови праці підлітків» [1].

23 серпня 1955 р. вийшла Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи з подальшої індустріалізації, поліпшення якості і зниження вартості будівництва». Цією постановою держава визнала за необхідне значно розширити підготовку будівельних робітників; перетворити школи ФЗН, гірничопромислові школи і училища, які готували будівельних робітників, в будівельні школи і ремісничі учи-

лища. Були затверджені навчальні заклади наступних типів: будівельні школи, ремісничі училища, технічні училища з тривалістю навчання відповідно до 10 місяців, 2-3 роки, 1-2 роки. А 24 серпня 1955 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову «Про заходи по підвищенню кваліфікації і створенню кадрів будівельників». Цією постановою передбачалася «з метою розширення підготовки робітників-будівельників» організація додаткових навчальних закладів трудових резервів – понад 130 будівельних шкіл, ремісничих і технічних училищ з контингентом учнів понад 30 тис. чоловік. Для забезпечення цих училищ і шкіл кваліфікованими майстрами виробничого навчання було передбачено відкриття двох індустріальних технікумів і трьох вечірніх відділень при будівельних інститутах [2, с. 500-509]. Як зазначив Г.І. Терещенко, фактично цією постановою система трудових резервів була перетворена на основний канал підготовки кадрів робітників будівельних професій [16, с. 115].

У травні 1957 р. з метою дальшого поліпшення підготовки кваліфікованих кадрів будівельників в навчальних закладах трудових резервів Рада Міністрів СРСР прийняла пропозицію Держбуду СРСР і Головного управління трудових резервів про перетворення у 1957-1958 рр. будівельних шкіл на будівельні училища з дворічним терміном навчання для підготовки в них кваліфікованих робітників будівельних і монтажних професій, а також машиністів і помічників машиністів екскаваторів, землерийних плавучих снарядів, бульдозеристів і скреперів, баштових кранів, дорожніх машин, пересувних електростанцій та ін. Наприкінці 1958 р. в Україні діяли 160 будівельних училищ, в яких навчались 29,5 тис. учнів [18, арк. 34]. Переважна більшість будівельних училищ була зосереджена у промислових центрах України [16, с. 115].

У 1957 р. в УРСР також розпочали свою роботу 6 ПТУ для підготовки кваліфікованих робітників з середньою освітою із вихованців дитячих будинків, у тому числі в Сталінській області – 3 [25, с. 146]. Це були заклади з 12-річним терміном навчання, в яких учням, окрім професійної підготовки, надавалася загальна середня освіта [10, с. 1]. Відкриття подібних закладів освіти було реакцією на директиви XX з'їзду щодо зміцнення зв'язку школи з життям.

При цьому слід зазначити, що у 1956-1958 рр., як і в попередні періоди, основною формою поповнення робітничого класу була система трудових резервів. Та питома вага цієї форми поповнення індустріального робітничого класу значно зменшилась. Якщо в першій половині 1950-х рр. трудові резерви направляли у промисловість, на будівництво і транспорт щороку 678,4 тис. молодих робітників, то в 1954-1958

рр. – 390,8 тис. Це пояснювалось тим, що, починаючи з 1954 р., майже половина учнів трудових резервів готувалась для поповнення механізаторських кадрів сільського господарства. У 1954-1958 рр. через трудові резерви у сільське господарство надходило в середньому за рік 293,6 тис. молодих механізаторів [16, с. 121].

Проте селу потрібні були не лише трактористи. Зокрема, для здійснення меліоративних робіт потрібна була велика кількість кваліфікованих кадрів для водогосподарського будівництва. Роботи по електрифікації колгоспів і радгоспів потребували кваліфікованих сільських електрифікаторів. Програма по усуненню відмінностей в культурно-побутових умовах життя міста і села вимагала організації підготовки в сільських профтехучилищах кадрів побутового обслуговування населення. У міських училищах також була необхідність у підготовці кадрів для підприємств легкої і харчової промисловості, торгівлі, громадського харчування і побутового обслуговування населення, де переважала жіноча праця [9, с. 415].

Крім того, однією з вагомих причин зниження ролі навчальних закладів трудових резервів у поповненні промисловості кваліфікованими робітничими кадрами була визнана надмірна централізація керівництва підготовкою кадрів у цій системі. Складання і затвердження плану підготовки кадрів у центрі, в Головному управлінні трудових резервів, позбавляло змоги в достатній мірі враховувати місцеві потреби і можливості, створювало умови, коли багато навчальних закладів готували кадри у відриві від потреб виробництва. Багато випускників шкіл ФЗН і училищ трудових резервів, приходячи на виробництво, вимагали серйозного доучування або перекваліфікації. У цьому зв'язку все частіше виникали труднощі з розподілом і використанням кадрів, підготовлених навчальними закладами трудових резервів [14, с. 59-60].

Тому після прийняття Верховною Радою колишнього СРСР 24 грудня 1958 р. закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти СРСР» та відповідного закону УРСР система трудових резервів припинила своє існування, а на її базі створюється система професійно-технічної освіти [16, с. 123]. У травні 1959 р.

школи ФЗН, ремісничі, залізничні, гірничо-промислові, будівельні училища та училища механізації сільськогосподарських трудових резервів, профтехшколи, школи ФЗУ та інші професійні навчальні заклади раднаргоспів і відомств реорганізовувалися у денні та вечірні міські професійно-технічні училища з терміном навчання один-два роки, які комплектувалися за рахунок випускників восьмирічної та десятирічної школи шляхом добровільного вступу [11, с. 285].

Висновок. Отже, 1950-і рр. характерні значними якісними змінами в підготовці кваліфікованих робітників. Хоча однією з основних форм поповнення робітничого класу, як і в попередні роки, залишалась система трудових резервів. Зокрема, в системі державних трудових резервів були створені училища механізації сільського господарства, які готували в основному трактористів-машиністів широкого профілю. У 1954 р. в системі трудових резервів відкриваються навчальні заклади нового типу – технічні училища. Створення технічних училищ стало новим етапом удосконалення системи професійно-технічної освіти. Характерною рисою технічних училищ є те, що тут учні на основі 10 класів загальної освіти отримували певний обсяг спеціальних, технічних, а також інженерних знань і міцну професійну підготовку, на яку відводилося близько 70 відсотків усього навчального часу. У 1955 р. були створені десятимісячні будівельні школи, перетворені в 1957 р. на будівельні училища.

Ці школи та училища задовольняли близько однієї третини всієї потреби в кваліфікованих робітниках-будівельниках. Також з 1957 р. почали організовуватися такі нові типи навчальних закладів, як професійно-технічні училища для підготовки кваліфікованих робітників з середньою освітою із вихованців дитячих будинків. Наприкінці 1950-х рр. на базі системи трудових резервів створюється система професійно-технічної освіти. Школи фабрично-заводського навчання, ремісничі, залізничні, гірничопромислові, будівельні училища та училища механізації сільського господарства трудових резервів, профтехшколи і школи фабрично-заводського учнівства раднаргоспів і відомств реорганізовувалися у денні та вечірні спеціалізовані міські професійно-технічні училища та сільські професійно-технічні училища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ведомости Верховного Совета СССР. – М., 1955. – № 15. – Ст. 282.
2. Директивы КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам. – Т. 4. – М., 1958. – С. 247, 450-451, 500-509.
3. КПРС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Ч. III. – К., 1954. – С. 440-441, 541, 574-575, 640-641.
4. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. / [Пер. з англ.]. [Текст] / Б. Кравченко. – К.: Основи, 1997. – С. 266-267.
5. Лановик Б. Історія господарства. Україна і світ: Підручник [Текст] / Б. Лановик, З. Матисякевич, Р. Матейко. – К.: Вища школа, 1995. – С. 429.

6. Лікарчук І.Л. Професійно-технічна освіта України: Історичний шлях і перспективи [Монографія] / І.Л. Лікарчук. – К.: Педагогіка, 1999. – 288 с.
7. Малаховский Н. Обучение строителей [Текст] / Н. Малаховский // Профессионально-техническое образование. – 1954. – №3. – С. 29.
8. Об ответственности учащихся ремесленных, железнодорожных училищ и школ ФЗО за нарушения дисциплины и самовольный уход из школы (училища): Указ Президиума Верховного Совета СССР от 28 дек. 1942 г. // Розофаров М., Лобанов В. Сб. важнейших законодательных и ведомственных материалов о трудовых резервах СССР. – М.: Трудрезервиздат, 1948. – С.46-65.
9. Прокофьев М.А. Народное образование в СССР 1917-1967 [Текст] / М.А. Прокофьев. – М., 1967 – 542 с.
10. Профессионально-техническим училищам – заботу и внимание [Текст] // Профессионально-техническое образование. – 1958. – №1. – С. 1.
11. Профтехосвіта України ХХ століття: Енциклопедичне видання [Текст] / [За ред. Ничкало Н.Г.; М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України, ін-т педагогіки і психології проф. освіти]. – К.: Видавництво «АртЕк», 2004. – 876 с.
12. Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР [Текст] / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – К.: Вища школа, 1980. – 232 с.
13. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1917-1967). – Т. 4, 1968. – С. 120-123, 197-198.
14. Рудой П.С. Технічний прогрес і підготовка кваліфікованої робочої сили [Текст] / П.С. Рудой. – К.: Вид-во АН Української РСР, 1958. – 120 с.
15. Сенявский С.Л. Рост рабочего класса СССР (1951-1965 гг.) [Текст] / С.Л. Сенявский. – М., 1966. – 126 с.
16. Терещенко Г.І. Організаторська діяльність Комуністичної партії по підготовці робітничих кадрів на Україні. За матеріалами навчальних закладів професійно-технічної освіти, 1940-1970 рр. [Текст] / Г.І. Терещенко. – К.: «Вища школа», вид-во при Київському державному університеті, 1974. – 160 с.
17. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), ф. 4609, оп. 1, спр. 22, арк. 11.
18. ЦДАВО України, ф. 4609, оп. 1, спр. 237, арк. 34.
19. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 145, спр. 328, арк. 38.
20. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 145, спр. 1828, арк. 21-25.
21. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 174, спр. 62, арк. 133.
22. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 191, спр. 1, арк. 103.
23. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 191, спр. 107, 110 арк.
24. ЦДАГО України, ф. 7, оп. 6, спр. 2191, арк. 48.
25. Черкашина О. Організація навчально-методичної роботи у професійно-технічних закладах освіти східного регіону України у II половині ХХ ст. [Текст] / О. Черкашина. // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Вип. III. Частина II.- Слов'янськ, 2010. – С.144-146.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2014

REFERENCES:

1. Vedomosti Verhovnogo Soveta SSSR, Moscow, 1955, no. 15, art. 282.
2. Direktivy KPSS i Sovetskogo pravitelstva po hozyaystvennyim voprosam (Directives of KPSS and Soviet government about economical issues), vol. 4, Moscow, 1958, pp. 247, 450-451, 500 -509.
3. KPRS v rezolyutsiyah i rishennyah z'izdiv, konferentsiy i plenumiv TsK (KPSS in resolutions and decisions of congresses, conferences and plenary sessions), Part. III, Kyiv, 1954, pp. 440-441, 541, 574-575, 640-641.
4. Kravchenko B. Sotsialni zmini i natsionalna svidomist v Ukrayini XX st (Social changes and national consciousness in Ukraine XX century), Kyiv, 1997, pp. 266-267.
5. Lanovik B., Matisyakevich Z , Mateyko R. IstorIya gospodarstva. Ukrayina i svit: Pidruchnik (History of economy of Ukraine and world: Manual), Kyiv, 1995, p.429.
6. Likarchuk I.L. Profesyno-tehnichna osvita Ukraini: Istorichniy shlyah i perspektivi (Vocational-technical training in Ukraine: way and prospects[Monograph]) [MonografIya], Kyiv, 1999, 288 p.
7. Malahovskiy N. Obuchenie stroiteley (Training of builders), *Professionalno-tehnicheskoe obrazovanie*, 1954, no. 3, p. 29.
8. Ob otvetstvennosti uchaschihsya remeslennyih, zheleznodorozhnyih uchilisch i shkol FZO za narusheniya distsipliny i samovolnyiy uhod iz shkolyi (uchilishcha): Ukaz Prezidiuma Verhovnogo Soveta SSSR ot 28 dek. 1942 g. (About responsibility of students of handicraft, railway colleges and schools FZO for breaking discipline and unauthorized leaving from school (college) Decree of Supreme Soviet from 28 december 1942), Rozofarov M., Lobanov V Sb. vazhneyshih zakonodatelnyih i vedomstvennyih materialov o trudovyih rezervah SSSR, Moscow, 1948, pp.46-65.
9. Prokofev M.A. Narodnoe obrazovanie v SSSR 1917-1967 (Popular schooling), Moscow, 1967, 542 p.
10. Professionalno-tehnicheskim uchilischam – zabotu i vnimanie (Carry and attention to vocational-technical colleges), *Professionalno-tehnicheskoe obrazovanie*, 1958, no.1, p. 1.
11. Proftehosvita Ukrayini XX stolittya: Entsiklopedichne vidannya (Vocational-technical training of Ukraine in XX century: Encyclopedic publication), Za red. Nichkalo N.G., Kyiv, 2004, 876 p.
12. Puzanov M. F., Tereschenko G. I. Ocherki istorii professionalno-tehnicheskogo obrazovaniya v Ukrainskoy SSR (Essays on the history of vocational education in the Ukrainian SSR), Kyiv, 1980, 232 p.

13. Resheniya partii i pravitelstva po hozyaystvennyim voprosam (1917-1967) (Decisions of party and government about economical issues), vol. 4, Moscow, 1968, pp. 120-123, 197-198.
14. *Rudoy P.E.* Tehnichniy progres i pidgotovka kvalifikovanoyi robitnichoyi sili (Technical progress and training of qualified workers), Kyiv, 1958, 120 p.
15. *Senyavskiy S.L.* Rost rabocheho klassa SSSR (1951-1965 gg.) (Development of labour class), Moscow, 1966, 126 p.
16. *Tereschenko G.I.* Organizatorska diyalnist Komunistichnoyi partiyi po pidgotovtsi robitnichih kadriv na Ukrayini. Za materialami navchalnih zakladiv profesiyno-tehnichnoyi osviti, 1940-1970 rr. (The organizational activity of Communist party in training labour staff in Ukraine. Based on material of vocational-technical training 1940-1970), Kyiv, 1974, 160 p.
17. Tsentralniy derzhavniy arhiv vischih organiv vladi i upravlinnya Ukrayini (Central State Archive of supreme governments body and management of Ukraine), no. of fund 4609, no. of description 1, case no 22, amount of folias 11.
18. Tsentralniy derzhavniy arhiv vischih organiv vladi i upravlinnya Ukrayini (Central State Archive of supreme governments body and management of Ukraine), no. of fund 4609, no. of description 1, case no 237, amount of folias 34.
19. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 1, no. of description 145, case no 328, amount of folias 38.
20. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 1, no. of description 145, case no 1828, amount of folias 21-25.
21. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 1, no. of description 174, case no 62, amount of folias 133.
22. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 1, no. of description 191, case no 1, amount of folias 103.
23. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 1, no. of description 191, case no 107, 110 amount of folias.
24. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'ednan Ukrayini (Central State Archive of Ukrainian public's unions), no. of fund 7, no. of description 6, case no 2191, amount of folias 48.
25. *Cherkashina O.* Organizatsiya navchalno-metodichnoyi roboti u profesiyno-tehnichnih zakladah osviti shidnogo regionu Ukraini u II polovini XX st. (Organisation of educational-methodical work in vocational-technical educational establishments in the East of Ukraine in second half of XX century), *Gumanizatsiya navchalno-vihovnogo protsesu*, no. LII, Part II, Slov'yansk, 2010, pp. 144-146.

Бишовець Інна Олександрівна – аспірант
 Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
 Адреса: 08401, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30
 E-mail: inna.olex@yandex.ru

Bishovets Inna Olexandrovna – postgraduate
 Pereyaslav-Khmelnyski state pedagogical university named after Hryhoriy Skovoroda
 Address: 30, Sukhomlynsky Str., Pereyaslav-Khmelnyski, 08401
 E-mail: inna.olex@yandex.ru